



## **Acta sanctorum**

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae  
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

XI priores dies complectens

**Bolland, Johannes**

**Parisiis et Romae, 1863**

De S. Martina Virgine Romana Martyre.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72708](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72708)

# DE S. MARTINA

## VIRGINE ROMANA MARTYRE.

SUB ALEXAN-  
DRO IMP.  
I JANU.  
S. MARTINA  
Acta,

similita Actis  
SS. Tatiæ  
et Priscæ :

Reliquæ.

**C**elebratur hoc die S. Martine Virginis Natalis in omnibus Latinorum Martyrologiis. Acta ejus, sed haud nobis omni ex parte probata, descripsimus ex vetusto codice Imperiali monasterii S. Maximini Treviris, contulimusque, cum editione Bonini Mombritii, excusis Agonibus Martyrum, MS. S. Mariæ de Ripatorio, in quo nonnihil subinde contracta erant; deinde cum Surio, Silvano Ruzzio, aliisque. Fere in omnibus cum S. Tatiæ et Priscæ Actis conveniunt, ut XII Januarii, et XIX dicemus. Colitur nunc S. Martina XXX Januarii officio semiduplici; olim XV, officio trium Lectionum, ut patet ex Brevariario Cardinalis Quignonii.

2 Caput ejus asservari Romæ in cænobio FF. Minorum in Ara Cæli; quædam vero ossa in æde S. Mariæ Majoris, scripserat olim Rosweydeus noster in libro vernaculo de Virginitibus quæ in seculo vixerunt; corpus vero, aut saltem præcipuas ejus partes Placentiæ in basilica S. Xysti existere, Ferrarius in catalogo Sanctorum Italiæ. Sed corpus, aut saltem præcipua illius partes Romæ anno 1634 repertæ sunt: qua de re libellum Italice scripsit Marsilius Honoratus Viterbiensis Presbyter Congregationis Oratorii.

### VITA EX MSS.

#### CAPUT I.

S. Martine genus. Apollinis statua eversa.

**R**egnante primo omnium in ambitu totius orbis Domino et Salvatore nostro Jesu Christo, militaturus adversarius diabolus perniciousiter adversus servos Domini nostri Jesu Christi prævaluit sub regno Alexandri Cæsaris, a in quarto anno imperii ejus. Proponens autem Alexander præceptum novum et pessimum, in toto orbe, ut aut sacrificet Galilæi, aut si non sacrificaverint morti tradantur. Direxit vero Præsides et Judices inductos dæmoniaca seductione. Erat enim præceptum per loca propositum cum fervente comminatione, quatenus dissiparetur Christianorum cultus, erantque comminantes cum terrore ut perficere hæc possent. Qui vero talia susceperunt præcepta, in multis Imperialibus describentes, atque Imperialem imaginem deferentes, novam propositionem per sacrificia nequissimorum ac pollutorum deorum suorum demonstrantes erant; quam præcepit Imperator fieri, et consentientes immolare honoribus magnis effici dignos; contemptores vero et nolentes immolare, tormentis crudelibus submitti ac mori.

2 Horum vero omnium ac talia profitentium Alexander Imperator sacrificia exhibebat Romæ Apollini, et jussit magno terrore comprehendi b ab Optimatibus suis, qui religionem Christianam habere noscuntur, viros ac mulieres, ut cum pœnis et cum violentiis sacrificare compellerentur Apollini. Et quidem illi sathanæ ministri erant maligni viri, Vitalis quidam honorem habens Comitum, et Bassus qui super c thorum Imperialem præerat, et Cajus Domesticus, vere eorum pollutæ et nequissimæ sectæ ministri, qui directi sunt ad dissipandum cultum Christianorum.

3 Venientes autem erga Ecclesiam, quæ est sita Romæ, viderunt B. Martinam orantem, et alacri vultu ad Altissimum prospicientem. Existebant vero ei servi ac ancillæ plures; erat enim ex sublimi genere, et d patre ter Consule, dives nimis et misericors omnibus egentibus, et legem sanctæ Trinitatis conservans. Et quidem per donum Dei Diacona erat; tota cum omnibus sanctis suis operibus et gratia

Dei, moribusque ornata, et contra nequitas diaboli firmiter resistendo, lumbos veraciter præcinctos habens.

4 Ministri vero tenentes dixerunt ad eam: Dominus orbis Alexander veneratur te sicut nobilem et decoratam genere, et primam Romanorum existentem, et sciens tuam honorificam conversationem obsecrat, quatenus magno Deo Appolini eminentis sacrificium sponte offeras. Beata vero et Deo amabilis Martyr læto vultu dixit ad eos: Primum ingrediar ad sanctam meam ecclesiam, et commendo me Deo, et e Christo filio ejus, et sancto Spiritui, et sanctissimo et honorifico Episcopo; et qui strenue atque alacriter per fidem Christo deservit sacerdotibus, et omni benedicti ovilis Ecclesiæ, et sic cum pace proficiscemur. Oportet enim me pro Christo adversum incompositum sustinere et mendacem dominum, et confundere pestiferum et indignum imperio Alexandrum: ut victrix Salvatori nostro Jesu Christo assistam. Et ingressa complevit petitionem suam: et orans properavit cum eis ad Imperatorem, splendida facie, et specie præclara.

5 Ingressi vero impiæ sectæ ministri intimaverunt Imperatori stare eam ante Palatium; Prima, inquit, ac eminentis de Galilæis adest, quæ imperio tuæ jussionis consentiens voluntarie immolare Diis parata est, omnibusque suadere Christianis subsequi eam. Quod Imperator audiens gavisus est valde; et jussit eam in palatium Imperiale ingredi, et locum quo degebat. Ingressa autem ea, Imperatori pulchritudinem ejus admiranti placuit; magis autem de claro ejus genere quod audiebat de ipsa, et ait: Magnus es Deus Apollo, qui glorificaris ab omnibus Diis, qui talem existentem genere, et tantam in decore et gloria speciosissimam, mente composuisti, ut gaudens sacrificium tibi ingerat.

6 Et hæc dicens, hæc ait ad B. Martinam: f Mentem habens bonam, et ingenium, et propositum caritatis, ut placabilibus muneribus præcipuum ac multifarium ritum Deorum exhibeas, immola Apollini. Etenim adhæsiōne tua, cogitavi, ut imperii mei potentique faciam te Dominam demonstrari et mei Palatii. Ad hæc B. Martina ait Imperatori: Jube me immolare sine sanguine immaculato Deo, qui non existentia omnia existere fecit, ut per meum sacrificium ostendam Apollinem, arguens eum, ne efficiar consentiens, et dimittam eum animas perdere sperantes in Salvatorem et Dominum meum Regem omnium.

7 Imperator vero audiens ea quæ ab ipsa Beata dicta sunt, et non intelligens ea, jussit eam in templum Apollinis ingredientem immolare. Sancta vero jussa introire, hilari vultu dixit Imperatori: Ingredere et tu etsacerdotes Apollinis, et quanticumque amatores sunt ejus, et videant quomodo sinceriter intemeratus et misericors et sanctus Deus, intemerata et immaculata sacrificia benigniter suscipiet a me. Imperator vero jussit omnes adstantes et omnes ministros ingredientes prompte prospicere quæ ab ea fierent.

8 Stans vero Deo amabilis et simplex Martyr g fecit sibi signaculum Christi: apparuit autem adstantibus Angelica gloria constringens ipsam, et coexistentes cum ea. Beata vero simplici facie levans oculos in cælum, et manus extendens sicut Dei famula, dixit: Gloria tibi Pater gloria, et Jesu Christe, glorificate Deus, cum sancto Spiritu; sanctitate plenus, et scientiæ largitor, sine invidia, immaculate et sempiternæ Rex, Deus misericordiarum et Dominus omnium visibilium et invisibilium, qui in gratia tua, clementiaque nominis Christi filii tui confitentes corroboras;

comprehenditur :

e

sistitur Imperatori,

f

invitatur ad sacrificia :

constanter recusat :

ducitur ad templum Apollinis :

g

adstante Angelo Deum invocat.

a  
Alexander  
Imp. Christi-  
anos persequitur :

sacrificat  
Apollini.  
b

c  
Martina virgo  
nobilis et dives,  
d

Ex mss.

corroboras; te invoco, qui es et qui semper eris, manens in secula Deus; et peto deprecans et obsecro magnitudinem, quæ in te est, confessionem meam complere: et nunc præcipita hoc immobile, et non videns, et surdum idolum, quod per mortiferam et occultam nequitiam perditionem tribuens eis est, qui in ipso crediderint, quod impotens est in exitio perentium; lutum enim est taciturnitate obstructum, et fœdat credentes in se. Sed tu Domine Deus noster exaudi me humilem, et peccatricem, et cognoscat malorum adinventor Imperator iste, qui vanam spem habet in idolis suis, quia alium non debemus adorare Deum, nisi te qui dixisti: Ego occidam, et vivere faciam; percutiam, et ego sanabo, quia gloriosum est nomen tuum in secula. Amen.

Deut. 32.

Terræmotu corruit Apollo, et pars templi: multi percuti.

9 Et hæc ea orante, statim terræmotus factus est magnus, ut civitas concuteretur: et corruit Apollo, et comminutus est: simili modo et quarta pars templi et ipsa destructa est, et oppressit multitudinem magnam cum sacerdotibus idolorum, qui directi fuerant ab Imperatore nequissimo ad B. Martinam. Etenim terræmotus tenuit multis horis, ut pavefactus Imperator fugam peteret; et ait ad eum beata Martyr dicens: Imperator sta, et adjuva, quia confractus est Apollo, et congrega fragmenta ejus, et ostende sacerdotibus tuis quem colant, insuper et spiritus eos oppressit ruinis: nunc surgat et adjuvet eos.

Imperatori insultat Martina.

Dæmonum Princeps, idoli insector, ejulans profugit.

10 Et mox dæmon, qui in idolo Apollinis habitabat, volutans se in pulvere idoli in præsentia plurimorum virorum ac mulierum, et consternatus in his quæ fiebant, clamavit voce magna, dicens: O Virago Martina, magni Dei, qui in cælis est, ancilla, quæ præcepta ejus custodis, et me denudasti ab habitaculo meo, et deformem me ostendisti: habitavi enim in eo annis nonaginta octo: *h* sub Cæsare Augusto annis triginta octo, et sub Antonino annis quadraginta quinque, et sub Alexandro qui tradidit me tibi in perditionem in immolationem idolorum, faciens mihi annos quindecim. Multi vero Sanctorum passionem ac martyrium perficientes minime me manifestaverunt usque nunc, cum essem in potestate multa, et habens sub me spiritus nequissimos *i* quadringentos septuagintaduos. Præciperam enim eis, et offerebat unusquisque eorum animas hominum quotidie septuaginta; eorum princeps nomine *k* Exfygon, qui supermochiam atque maleficia deputatus est, offerebat mihi animas hominum trigintasex: quas habebam sub mea potestate: tu autem me fugasti, manifestans me, et persequens ignique Tartarico tradens. Non invenio locum ad quem proficiscar. Commendasti me magno Angelo *l* Urieli, qui omnem exitum meum combussit. O Alexander *m* antarta Christianorum, inveniisti animam sanctam, per quam me effugares, ut imperium tuum in turpitudine multa finiatur. Et hæc cum magna voce, et lamento dicebat dæmon, per aerem clamans et stridens. Ubi vero proficiscebatur, tenebræ videbantur; et omnes prospicientes multo amplius consternati dubitatione repleti sunt. Mirantes autem erant gratiam Dei, qui in cælis est.

*a* Imperavit Alexander a 6 Martii 222 usque ad 18 Martii 235. Quare si secula Martine eadem est mors Imperatoris, hic in decimo quarto legendum, aut decimo tertio. Alii quecumque ab Alexandro facta hic memorantur, Domitio Ulpiano tribuunt, quem sub Alexandro vixisse et hostem fuisse Christianorum constat.

*b* Ms. S. Max. de Optimatibus. *c* al. thronum.  
*d* Agones MM. pater ejus ter Consul, et dives nimis et misericors omnibus egentibus, et legem Dei in sinceritate confessus. Ipsa vero etc.

*e* Hæc in quibusdam Mss. omittuntur.

*f* al. Sin mente est ingenium.

*g* Ms. S. Max. addit, murum.

*h* Vel locus hic corruptus est, vel more suo mentitus est dæmon.

Marsilius Honoratus in Italica Vita S. Martine hæc omisit.

*i* al ducentos.

*k* Ms. Effigdon, et Effigdon. Momb. Effugiens.

*l* De nominibus Angelorum consule Serarium in Tob. 12. v. 18.

et Corneliolum in Apocal. 1.

*m* Ἀνταρτης, tyrannus, adversarius.

## CAPUT II.

## Lictores conversi, occisi.

Imperator vero non intelligens, quia per divinam gratiam ac jussionem, idolum Apollinis comminutum est, et quia abominabilium pessimorumque spirituum conglobatio a Dei virtute evanuit, et sacrificiorum ejus cultura, nequissimusque ritus idololatriæ a sanctæ Virginis oratione dispersus est, et a sicut provisione S. Martine idolorum destructio provenit, et idolum Apollinis confregit, et maleficia, et ariolos, et aruspices idolorum, sacerdotesque dissipavit ac mortificavit; jussit alapis faciem ejus cædi, et uncinis palpebras ejus dirumpi. Et dum diu hoc fieret, qui in hoc deputati erant carnifices defecerunt, et clamabant dicentes: Væ nobis peccatoribus! vere nos magis cruciamur quam hæc: manus enim nostræ decidunt; intolerabiles enim dolores coarctant nos: ipsa vero sicut in eudis solida permanet: ipsa nos cædit. Deprecamur te, o Imperator, jube eam a nobis tolli; videmus enim quatuor viros splendidos ante eam, et quas ei nitimur ingerere pœnas, magis nos ab illis in facies nostras suscipimus. Pro certo verus est Deus qui cum ipsa est, non sinens pœnam aliquam prævalere in eam a nobis.

*a*  
S. Martina alapis, et uncinis cæditur

Angelo lictores puniente:

12 Imperator vero valde iratus contra eos, comminatus est, et prospiciens eos furiose, quasi negliger pœnas ingereret, præcepit *b* testas eos levare, et faciem ejus cædere. Sancta vero Martina respiciens in cælum dixit: Benedictus es Domine Jesu Christe, quia æternam gratiam das eis, qui in te spem habent: benedictum nomen terribile gloriæ tuæ, et honorificum, et potens, et omni sanctitate plenum, Domine Deus, et benedicta sancta, et consubstantialis cum Patre et Spiritu sancto Deitas tua, quæ perfecte dissolvit et dissipat contrarios; exaudi Domine deprecantem te, ultimam ancillam tuam, et concede mihi sufferentiam, et eos qui me cruciant, converte in bonam conversationem, et gratiam Deitatis tuæ.

*b*

testarum fragmentis radiatur:

orat pro tormentibus se.

13 Et cum hæc orationem dedisset, circumdedit lumen *c* eos, qui eam cruciabant, erat enim fere viri octo, et vox de cælo facta est dicens: Nisi pro vobis famula mea Martina intercederet, olim jam mortificarem vos: volens vero inimicum mortificare, et existentem populum mihi met ipse facere, pepercit vobis. Tu autem filia confide, et noli timere; ego enim sum quem adoras et invocas Deum: non te deseram, nec permittam tibi dominari inverecondum, impium, et rebellem dæmonem.

Lumine et voce cælesti

14 His vero dictis Imperator Alexander amens effectus est valde. Qui vero eum cruciabant viri, audientes miracula ceciderunt in faciem, et deprecabantur B. Martinam, ut indulgentiam mererentur per ipsam ante Deum, de his, inquit, quæ impulsu præsumpsimus. Beata vero Martyr dixit ad eos: Si conversi fueritis ad Dominum meum Jesum Christum, et cognoveritis ex toto corde, quia retribuit unicuique secundum opera sua; et vos habebitis, sicut nos perfruiamur, universam mercedem quæ in cælis est; sin vero et aliter senseritis, æterna et fervida supplicia suscipiet vos. Illi enim quasi ex uno ore dixerunt: Domina nostra Martina, melius nobis est ut ostendas nobis Christum, ut videntes eum, amplius credamus ei; si vero non est possibile in hac carne prospicere eum, nos servi ipsius sumus et ministri, et ipsi soli credimus; adoramus enim eum et colimus. Alexandrum autem, qui contemnit Salvatoris nostri præcepta, non timemus, repudiamus, quamvis existat Imperator.

convertuntur carnifices.

15 Beata autem Martyr dixit: Consilium vobis do filii; ex corde mundo credite sine simulatione in Christo, et cognoscetis, quid retribuet vobis Deus in illo seculo.

animantur a Martina.

seculo. Et quid potest nunc Alexander ibi, qui in presentia gloria hic fretus est? Qui inspirati a Dei gratia dixerunt: *d* Credimus Jesum Christum Dominum nostrum: et magnus est Deus Christianorum, ad quem nos confugimus. Robusta autem facie, una voce adversus Alexandrum facti sunt: Nos quidem, inquit, in his qui dii dicuntur, magis autem idola, perditum sumus, a quibus olim seducti sumus; jam non adoramus eos, cognoscentes per beatam Martyrem Martinam virtutem omnipotentis Dei, et filii ejus unigeniti Salvatoris nostri Jesu Christi.

*torquentur:*  
*morti adju-*  
*cantur:*

16 Alexander vero iratus dixit: Seducti estis nequissimi per incantationes crucifixi, in quibus confiditis. At illi responderunt: Vere tu es sceleratus, et draco habitat in te, quia non cognoscis illum qui fecit te, et dedit tibi hanc potestatem, coinquinanti usque in finem animam tuam. Qui iratus suspensis eis, jussit spathis carnes eorum lacerari. Incisi vero ab spathis nihil loquebantur; nisi solum in caelum prospiciebant. In hoc vero amplius nequissimo super eis accensus spiritu, capitalem sententiam adversus eos dedit, timens, ne quando ceteri satisfacti ab eis, eandem viam sectentur.

*orant:*

17 Martyres vero inelyti Christi ducti cum gaudio ad perfectam sine dubitatione viam, prospicientes in caelum, dixerunt: Omnium Domine unigenite Jesu Christe fili Dei, quem nos ignorabamus servientes olim in errore, et feda exhibitione: tu autem nobis cognitus es per sanctam tuam et Martyrem inelytam Martinam. Tu Domine caeli ac terrae, qui creasti omnem orbem, et omnia quae in eo sunt, qui per sanctam tuam Martyrem idola gentium confregisti, quem nunc cognovimus ante luciferum genitum, quem omnis abyssus metuit, et omnis mons et collis tremat, audiens terribile et gloriosum nomen tuum; tu Domine Jesu Christe, spes eorum qui ad te confugiunt; liberator eorum qui in te sperant; respice de caelo, et miserere nobis, et suscipe animas nostras in pace, non reputans nobis peccata nostra, quae fecimus ignorantes, et existentes in latitudine harum tenebrarum, quae in te peregrinamus. Orantes vero, et signaculum Christi in fronte facientes, tendentes simul capita sua prompte cum laetitia magna finem seculi hujus susceperunt; et sic per proprium sanguinem gratiam Dei sibimetipsis in memoriam aeternam instruxerunt. Finiuntur mense Novembri e septimo decimo die, quinta hora, in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

*decoilantur.*

*e*

- a* Mombri, secundum provisionem.  
*b* *al.* in testas.  
*c* *Alii ipsam solam lucem circumfusam scribunt.*  
*d* Mombri, Credimus Dominum, et magnus etc.  
*e* *Alii*, septimo decimo Kal. Decemb.

### CAPUT III.

#### *Eam torquentes caelitus puniti.*

**D**um vero audisset Imperator Alexander, quia cum magno gaudio reddiderunt spiritum sancti Martyres, amplius contristatus est, quoniam multo amplius eos non cruciavit. Alia vero die sedens pro tribunali dixit: Introducatur injusta Martina incantatrix, quatenus iterum videamus ejus incantationem. Ingressa autem ea, dixit Imperator: Vel nunc consenti mihi, et sacrificia diis, per quos orbis subsistit. An adhuc magias Christi tui attendis? Illa respondit: Cessa sceleratissime et omnium bestiarum ferocior: non erubescis a muliere superari, magis et conculcari? *a* Me minime poteris inclinare ad sacrificandum idolis. Inde si aliquas poenas ceteras consideras, et verbera, quae tu praeparas, adhibe mihi; ego enim tuis abominationibus non sacrifico, nec te loquentem timeo: Deo enim soli, et Christo ejus, et Spiritui sancto commendavi memetipsam, et credo quia mihi

*Martina se-*  
*cundo sistitur*  
*Imperatori:*

*a*

nulla nocebunt quae a te inferentur, tormenta, Deo sufficientiam mihi tribuente.

Ex mss.

19 Tunc iratus Imperator jussit eam exspoliari, et circumcinctam eam jussit incidi. Ministri vero citius fecerunt quae jussi sunt. Sancta autem Martyr ostendebatur candida sicut nix, cujus splendebat corpus, et nitor claritatis ejus caligare faciebat respicientes eam. Inciso autem corpore ejus emanabat lac pro sanguine: et odor magnus factus est, sicut vas aromatum *b* ejusdem ore effusum. Beata autem cum incideretur dicebat ad Dominum: Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me in certamine passionis meae: laus mea in conspectu tuo Domine fiat: gemitus dolorum meorum in conspectu tuo introeat: gratia tua in salutem animae meae: invocavi te Domine in tribulatione, et inimicorum meorum dedisti mihi dorsum. Persevero supplicans: haec cognitio mea, quae apud te est Domine, sicut fons spiritus. Abraham pater Isaac filium suum obtulit Deitati tuae in sacrificium salutis, quia ex fide te confitebatur, et suscepisti eum. Sic et meum certamen suscipe Deus, et comple illud in multis certaminibus ut cognoscant perditionis instructores, quia tu es qui imaginem auream dissipasti, et Bel destruxisti, et perditionis operarium servis tuis manifestum demonstrasti; sicut in mea, humilitate ostendisti veridicam gloriam Deitatis tuae, et Apollinis idolum contrivisti; et alienum veritatis Alexandrum confusione circumamiciens, lumine tuo terribili splendidam fecisti ancillam tuam, ut *c* per supplicia corporis effugerem stimulos malorum inventores, et incoctores sathanae.

*novaculis la-*  
*ceratur,*

*lac pro san-*  
*guine manat*  
*b*

*c*

*d*

*maleficii cri-*  
*men sibi ob-*  
*jectum refel-*  
*lit:*

20 Imperator vero iratus et valde consternatus dixit: Valde maleficiis vincis *d* impavida, et seducis, ut putas, eos qui astant. B. Martina dixit Imperatori: Pater tuus sathana princeps est omnis maleficii, et incantationis; fornicatores diligens, et maleficos amplectens, et omnes qui incestis desideriis sunt deservientes, amplectitur in proprio gremio: et quomodo potest mihi indulgere contemnti eum, et minime facienti aliquid tale sicut dicis? Meus autem Deus, et Salvator meus Christus, omnes qui contrarie agunt, et se non custodiunt, damnat, in aeternam poenam jubens eos exhiberi. Tu vero Imperator fortioribus et potentioribus poenis promereris affligi, sciens quia maleficiis et incantationibus, ut tu asseris non vinco, sed nomine solo Christi, qui omnem atrocitatem poenarum tuarum, quae injectae sunt in agnem meum, dissipavit.

*caeditur fusti-*  
*bus.*

21 Imperator vero spoliata eam praecipit membratim quatuor palis extendi, et fustibus caedi a duobus centurionibus. Illa vero alacri vultu signo crucis sanctum corpus suum dextra lavaque velut muro circumsepsit, et caesa dicebat: Magnum mihi desiderium ad te Domine, et gloriam Deitatis tuae, quae me adjuvat. Dedi dorsum meum flagellis, et carnem meam in suppliciis; faciem autem meam propter nomen tuum gloriosum, non averti a taedio et morore. Tu autem Domine ne tardes in adjutorium meum, sed festina per misericordias tuas, et dirige a sancto habitaculo tuo medelam super me, quae pro tua Deitate flagellor.

*Eam cadentes*  
*ab Angelis*  
*cruciantur.*

22 Et haec dicens erat. Mutaverunt autem centuriones septem. In octavo autem septem dissoluti sunt, tam in manibus, quam in omnibus suis membris, et voce magna dixerunt: Deprecamur te Imperator, libera nos de poenis; Angeli enim Domini repercutiunt nos vectibus ferreis, et incidimur in nervis et medullis; insuper et ossa nostra, et carnes sicut ab igne magno cremantur. Sed obsecramus te, libera nos a puella hac.

23 Imperator autem jussit eam amplius fustibus caedi. Sancta vero diuturna supplicia sibi illata subridens facie dixit: O injuste et damnande, judicio

*Insultat ty-*  
*ranno.*

Dei

EX MSS.

Dei cælestis inimice, et impugnator, scrutator malorum similibus tuorum, Alexander, non sentis beneficia, quæ ab æterno conditore in me efficiuntur? Quia insipiens existens insensatis te addidisti, temetipsum perdidisti in opprobrium Apollinis, et sacerdotum ejus. Nempe vero ob honorem et adjutorium Dei mei, qui omnia fecit, libera effecta sum per Angelicam exercitationem. Ex hoc autem cognosce, insensate canis, eo quod duodecim centuriones successive inferentes mihi plagas ad interimendum me fecisti superponere. Me autem per nomen Christi, qui pro me agonizat, et moderatur salutem meam, pœna non tetigit, neque tanget meam aliquis carnem. In ipso habeo spem, qui et post mortem vitam tribuit hominibus, qui ipsum in veritate confitentur.

<sup>a</sup> MS. S. Max. quæ minime potest se inclinare.  
<sup>b</sup> Idem MS. de more. <sup>c</sup> Idem MS. pro suppliciis.  
<sup>d</sup> Momb. inrubida.

## CAPUT IV.

*Angelica consolatio. Diana eversa.*

<sup>a</sup> Eumenius autem quidam dives erat valde, a parens Imperatoris, qui dixit ei: Hæc polluta non propter gloriam Christianorum, et Crucifixi hæc supplicia sustinet, sed sapientissimis sermonibus causam arripiens, et insensatis libris circumfreta, omnes nos facit infrunitos, sicut radius solis circumfulgens, et sic omnia sperat sustinere. Tua vero potestas hanc usque in crastinum jubeat in carcerem retrudi, et pinguedine adipum lavari, et sic coinquinemus ejus claritatem.

deducitur in  
carcerem:

Deum laudat  
in carcere,

et cum ea  
Angeli.

Carcer cælesti  
odore et luce  
perfunditur;

<sup>25</sup> Jussit vero Imperator statim Sanctam proferre in carcerem usque in crastinum. Dum deducta a custodibus fuisset beata Martina in carcerem, exclamavit coram populo, dicens: Pax multa iis, qui nomen Christi nominant. In pace Christi iter istud peragam. Et ingressa est carcerem gaudens, et glorificans Deum ac dicens: Custodi me Domine ut pupillam oculi, et sub umbra alarum tuarum protege me. Gratias ago sanctæ virtuti tuæ Jesu Christe, et obsecro pretiosam et terribilem gratiam tuam, custodi me a nequissimo et contaminato Alexandro, qui tuam bonitatem pro nihilo reputat. Mortui enim sunt in tormentis pessimis et intolerabilibus centuriones novem, et ceteri dissoluti sunt ab humeris suis. Erat enim immutans centuriones quatuordecim. Per totam autem noctem erat in carcere hymnum canens, et glorificans Deum. Voces autem multorum virorum audiebantur glorificantium Deum cum ipsa.

<sup>26</sup> Mane autem jussit Imperator Limenium quemdam Tribunum ambulare in carcerem, et ejicere eam: antea autem adipibus et pinguedinibus eam perungi. Procedens autem Limenius de palatio odoratus est odorem suavitatis, et aromate multo repletus dixit comitibus suis: Odoratis et vos odorem nimium? erat enim cum populo multo. At illi dixerunt: Quia odorem hunc cives fecerunt pro dilecta Martina. Alii dicebant: Quia Dii propitii apparuerunt ei. Venientes vero ad carcerem multo amplius invenerunt suavitatis odores. Aperiens autem Limenius primam januam, vidit lucem magnam circumfulgentem eam: ingresso autem eo in propinquum habitaculum (erat enim carcer multa habens habitacula) circumfulsit eum sicut fulgur, ut præ timore omnes tremarent, ipso præ timore in pavimento cadente. Cum necessitate vero surgens ingressus est in tertium habitaculum, et vidit beatam Martinam sedentem in sede imperiali, et multitudo virorum fortium erat circa eam, quorum non erat considerare claritatem; omnes enim erant in albis; ipsa autem tabulam <sup>b</sup> tenebat, et legebat hæc: Quam magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti.

<sup>27</sup> Et timens Limenius egressus est inde, et am-

bulavit in palatium, et nuntiavit Imperatori mirabilia Dei magni. Omnes autem in palatio existentes simul cum Alexandro sacerdotes et c. scholastici dicebant: Seduxit eum maleficis suis: huic Virgini non indulgeatur, sed magis a feris discernatur, ut cognoscat quia melius est diis immolare, quam in crucifixo confidere, et in ipso spem habere.

quod beneficiis tribuit tyrannus:

c

<sup>28</sup> Et jussit Imperator venire eam ad templum idoli Artemidis, ut aut sacrificans vivat, aut non sacrificans feris tradatur. Ambulavit iterum Limenius cum duobus sacerdotibus principibus idololatriæ, et populo multo circa carcerem. Et simili modo ipsi invenerunt eam sedentem in sede imperiali, et eodem viros in albis stantes; et dissecabantur. Beata autem Martina dicebat: Viam mandatorum tuorum cucurri: justificationes tuas doce me; et discam mirabilia Deitatis tuæ. Libera me a suppliciis hominum; et custodiam mandata tua: canes enim maligni circumdederunt me, volentes discernere ovem tuam: sed tu Domine Deus humilitatis meæ, suscipe deprecationem meam, et non prosperentur sicut cogitant; sed obcæca sensum cordis eorum, et dirige me, qui tres pueros direxisti. Dicente autem hæc eadem, decreverunt subvertere eam de sede. Viri autem stantes erga eam in albis nusquam comparuerunt, existentes numero quasi septingenti.

Angelis et SS. stipata reperitur:

<sup>29</sup> Et ejecerunt eam de carcere, et adduxerunt in templum idoli Artemidis. Imperator autem prospiciens vultum ejus alacriorem magis quam prius fuerat, et sicut certatoris fortissimi corpus enutritum, dicit ad eam: Corripuisti temetipsam jam, ut conversa diis immoles benignis? aut amplius, sicut videmus, in prioribus tuis malis permanes? Illa vero dixit ad eum: <sup>d</sup> Imperator, mea conversio completa est; quia non me suades in tuis controversiis adesse; liberata enim sum a vanitatibus tuis, et ab impietatibus vanissimarum seductionum hujus seculi, præceptum accipiens a Domino meo. Mihi autem adherere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam, qui veritate me continet, et nihil mihi deerit: quia omnipotens est Deus meus. Seductio sermonum tuorum jacula tenebrosa sunt, dirigentia in viam tetram. Ego enim habeo cælestem gratiam, et gloriam semper illuminantem oculos cordis mei; quæ te postponens, mancipavit æternis suppliciis Artemidem perversam thesauros dispositionis imperii tui. Me autem lætificatam tenet mors Sanctorum, qui me circumdederunt per omnia et continuerunt, obligaverunt vero patrem tuum diabolum. Justus autem in imbutione divinarum Scripturarum, sicut palma florebit, arefaciens malignorum seductiones. Tolle anchoram statuens naviculam ex procellosi pelagi fluctibus per fidelem gubernatorem, qui animam suam gubernat, in tranquillum portum confugiens, qui anchoram jactans est, ut ulciscatur de inimicis, et victoriam sumat de eis. Et ego transfretavi pelagus, dexteram mihi extendente Christo ad præsidium veræ spei, ut vincam seductionis tuæ nequissimum cursum. Video vero Christum coronantem me, qui juste mihi tribuit arma justitiæ contra nequitias patris tui diaboli.

adducitur ad templum Diænæ:

d

generose respondet Imperatori:

<sup>30</sup> Imperator vero iratus dixit ad eam: Non morieris Martina, sed ingressa sacrificia honorificentissimæ deæ Artemidi. Magni et purissimi dii pulchritudinis tuæ cognitionem inquirunt. Non ergo cogites blasphemare contra eam. Deo laudabilis Martyr dixit: Jubes me, Imperator, ingredi templum, in quo habitat, qui cooperatur tibi, immobile habens atque surdum et cæcum, decoro amictu idolum? ad hæc Alexander dixit: Ingredere et sacrificia prompte, ut non a feris pereas. S. Martina dixit: Deo meo gratiam largiente certanti mihi humili, et te jubente, ingrediar.

invitatur ut intret et sacrificet:

<sup>31</sup> Cognovit vero demon, qui habitabat in idolo Artemidis, quia venit Sancta perdere eum, et clamavit

dæmonem ad ejus ingressum

vit

sum exhorre-  
scentem

vit voce magna, dicens : Væ mihi! quo fugiam a spiritu tuo, Deus cæli? ignis me persequitur a quatuor angulis templi. Ingressa est autem Beata in Christi nomine sibi faciens crucem, et respiciens statuam idoli dæmoniacam, dixit Imperatori : Vide seductionem tuam Imperator, oculos non videntes, aures non audientes, manus non palpantes, pedes non ambulantes, vanam speciem, effigiem deornatam tabulis. Ego, Imperator, sacrificio ei. Alexander vero subito gaudibundus effectus, non intelligens quia irrideretur dixit : Vivant dii, quia consensisti mihi. Et appropinquabat Sancta ad idolum Artemidis, et dixit : Tibi dico, qui habitas in hoc idolo muto, move te, et stride dentibus, et egredere, seductio illorum qui tibi insensate sacrificant. Hæc dicens ad idolum, orationem fudit ad Dominum dicens : Omnium Rex æterne Deus, qui thronum invisibilis gloriæ contines, qui cælos stabilisti, et terram fundasti, qui aquas condidisti, qui draconem contrivisti, et legionem effugasti in tartarico chasmate, qui periclitantes in securum portum introducis, qui principalem potestatem diaboli in temporibus hominum ad nihilum redigesti, qui ab omni gloria Angelica trementi te cum timore sancto adoraris, Angelica enim agmina deputasti te adorare solum; qui tantam magnitudinem cæli sapienter in stellis decorasti, et splendorem solis per justitiam instituisti, qui lucentis ambitum Lunæ ordinate cursum suum perficere statuisti, qui incontaminata et æterna preceptorum tuorum reposita manifestasti; te lucem jugem et æternam cum tremore adorans deprecor, non me deseras Domine, sed suscipe deprecationem meam, et irreverendam et multimodam fœditatem demonis damnationi mancipa : et idolum hoc manu hominis factum destrue : et seductione multimoda dæmonis, et omni malitia plenum Alexandrum, in diversis suppliciis cognoscere facias, quia tu es Deus verus, qui destructionem in idolis habitantium fecisti, et sacerdotes eorum destruxisti, quia benedictus es in secula. Amen.

Fulmine  
multi intem-  
perant; idolum  
confringitur.

32 Et mox tonitruum cum fulgure factum est : et ignis cecidit de cælo, et combussit sacerdotes de templo; et multitudo populi mortua est, et Imperatoris partem dexteram purpuræ combussit, et idolum Artemidis in favillam rediit. Beata vero Martina dixit : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, qui dat pacem diligentibus se, et qui invocant nomen suum in veritate.

a Ms. S. Mac. potens, qui Imperatori dixit.  
b Addit Ms. Ripat. auream.  
c Sapius scholasticus a S. Augustino aliisque ejus avi scriptoribus usurpatur pro Jurisconsulto, et Rhetore.  
d Ms. S. Mac. A. A. forte Alexander Auguste.  
e Momb. Vis Imperator, ut sacrificem.

#### CAPUT V.

##### Leo mansuefactus, sprete illecebræ.

Et iratus Imperator, non considerans miraculum neque virtutem invisibilis Dei, dixit ad Justinum Præfectum : Accipe injustam hanc, suscipe eam, et tensam cum spathis, uncinisque ferreis acutis extorque, quatenus lucem istius seculi derelinquat. Ego enim valde mœrore sum plenus, et videns eam jam consternatus persisto, et quid faciam nescio. Præfectus autem suscipiens eam mox ambulavit ad Prætorium, et sedens pro tribunali, præcepit introduci B. Martinam dicens : Ingrediatur destructrix templi, et videam, quid velit. Ipsa autem ingressa est subridens. Præfectus autem dixit : Irrides me injusta, quia adhuc dereliqui te vivere? Per solem mundissimum faciam interiora tua projici canibus, si non sacrificaveris diis, ut videam quale solatium adhibeat tibi Christus tuus. B. Martina dixit : Nonne habeo irridere, o impie, a impotentiam Imperatoris tui, quia

Justini Præfecti stultam crudelitatem irridet Sancta :

a

victus est a muliere per Christum, et iterum me tradidit tibi? Præfectus dixit : Dominus est, et potestatem habens mihi te tradidit, ut aut sacrifices, aut pœnis intereas. Martina dixit : Ecce non sacrificio : puni me quantum vis.

34 Tunc Præfectus jussit extendi eam in conto, et cum spathis incidi membra ejus. Cum autem incidere, clamavit dicens : Crux Christi adjuva me, quia in te est salus. Præfectus dixit : Circa mamillas unguis attractate eam, dicentes ei : Liberet te Deus tuus. Quæ unguis attractata nihil omnino loquebatur, nisi solis oculis ad Deum respiciebat. Accipiente autem ea centum decem et octo incisiones ab uncinis, sperans Præfectus Justinus quod jam exspirasset, præcepit carnificibus ut cessarent ab ea. Pendente autem ea, interrogavit eam Præfectus dicens : Vis Martina sacrificare, et evadere cetera tormenta? aut adhuc permanes in Christi tui fide? Martina respondit : Ego Christum habeo, qui me confortat, et non sacrificio abominabilibus diis tuis, neque sentio illata mihi supplicia, per eum, qui mihi misertus est Dominum Jesum Christum.

35 Præfectus autem amens effectus per multas horas jussit eam deponi. Sed non valentem præ pœnis ambulare jussit eam in grabatum poni, et deportari in carcerem. Ipsa autem constringens sanctum suum corpus, et b capillis capitis sui muniens, propellens vero carnifices citius ingressa est in carcerem. Præfectus autem in equo sedens profectus est in carcerem, et invenit Sanctam iterum in sede sublimi, et splendidam habentem faciem, sicut radium solis. Multum vero afflictus egressus est, et clausit carcerem, et signavit annulo suo firmiter; et custodes fere centum dereliquit, et ambulavit ad Imperatorem. Erat autem Sancta psallens et glorificans Deum; et lumen magnum erat in habitaculo illo.

36 Ingresso autem eo ad Alexandrum in palatium, invenit eum cœnantem. Quem Imperator admirans dixit : Quid huc sic venisti Præfecte tali horâ? qui dixit : Sicut jussit imperium tuum, injustam Martinam pœnis affligendam, spathis incidendam et unguis attractandam : ipsa ei exhibui a mane usque nunc, sicut prospicis indumentum meum; et appensa atque pœnis tradita, nec mortua est, sed, quod plus est, a nobis inflata non sentit; flagellis caesa cursim ingressa est in carcerem, me sperante quod pendens exspirasset. Ecce quæ mihi præcepta sunt a tuo imperio feci.

37 Tuum vero est cogitare, quid jubeas de ea. Alexander autem dixit ei : Patet fiducia securitatis ejus, quam habet per incantationes. Feris tradatur, ut decerpatur, et dissipata intereat. Porro Justinus tacuit. Mane autem carnifices direxit, ut eam adducerent. Ingressæ autem Præfectus dixit : Imperator Alexander jussit te sacrificare; si vero non sacrificaveris, feris te tradere. Beata autem Martina, effulgens sicut radius solis, dixit : Ego in nomine Christi, qui passus est pro nobis, in eum credentibus, in gloria permanens, credo vincere te. Aliquando enim per Angelicam virtutem, per terræ motum Apollinem subverti, et ad nihilum redigi; iterum c lampadibus et d throno decoratam Deam Artemidem igni tradidi; et mirabilia, quæ in virtute Dei facta sunt, ignôras, et obduratus es, surde dissolutione profunda, cœnum indigestibile, naufragium animæ tuæ, in chasmate tartareo deposuisti.

38 Hæc audiens Justinus Præfectus iratus dixit : Paratæ existant feræ, donec revertar a palatio : propero enim accersire Imperatorem, quatenus veniat in amphitheatrum. Dum vero introisset in palatium, dixit Imperatori : Obsecro meum dominum venire in amphitheatrum. Cum ipso vero profinus ambulavit, et fecerunt eam utrique inter feras jactari. Sancta autem Martina dixit : Videte, en meum sacrificium.

Præfectus

EX MSS.

gladiolis et  
uncinis radi-  
tur :

ejus mamillæ  
ungulis inci-  
duntur :

alacriter redit  
in carcerem :

b

in saliosedens,  
lumine cir-  
cumfusa  
Deum laudat :

qua re Impe-  
ratori mun-  
tiata,

subter feris  
objici :

c

d

Ex mss. *introducitur in amphitheatrum.*

e

f

*iterum variis blanditiis tentatur:*

*objicitur leoni, qui ei blanditur:*

*illa Imperatorem hortatur ut Christum agnoscat.*

g

Præfectus dixit: Vide Imperator istam, quæ Deos nostros comminuit: discerpatur ita a feris. Erat autem leo immanissimus, qui comedebat quadraginta libras carnis quotidie, et panis mundi libras viginti octo; et in potu ejus e tyšanas decimatas octo; hic non comederat per dies tres, ut devoraret Beatam. Sedens autem Imperator, et tristis existens, præcepit eam introire. Ingressa autem illa sonus magnus de caelo factus est, ut omnes tremere, et dixit ei Imperator: Crede mihi sicut patri tuo, et consenti mihi: diligo enim te valde per Deos meos, ut dissolvam iram magnam quæ circumdedit te; faciam enim te dominam palatii mei, et omnibus cognitam esse Imperatricem. Vel verbo dic pro satisfactione populi adstantis, et non sacrifices, sed tantum die: quia magnus est Deus  $\zeta\epsilon\upsilon$ ; sic enim et virtutem, et timorem omnium Deorum continet; et satisfaciens vires compatiens imperio meo.

39 Sancta autem Martyr elevans oculos in caelum, et extendens manus suas oravit dicens: Lumen meum Domine Jesu Christe, inextinguibile lumen meum, impolluta claritas, Rex æternæ, qui thronum immortalitatis habes, qui cognitionem Deitatis tuæ manifestas, et Sanctos tuos coronasti, perfectam me in agone custodi. Ad Imperatorem autem hæc dixit: Deminorata cognitio, comminaris mihi, ut terrens me præpares mihi mortem. Cognosce vero, quia magis consentio me a feris devorari, ut vitam beatam æternamque apud Christum merear, quam tuæ seductioni consentiens in laqueum incidam mortis æternæ.

40 Imperator autem jussit absolvere leonem, ut devoraret eam. Erat enim leo rugiens in cubili suo, ut omnes terreret. Venator vero qui eum nutriebat aperuit leoni: et egressus est leo rugiens super Sanctam, non terrorem ostendens, sed delectationem, et pro ea dolorem insinuans agitabat vultum faciei suæ, dilectionem demonstrans; et cursum arripiens ambulavit ad Sanctam, et inclinans se osculabatur pedes ejus. Sancta autem dixit: Fulges virtutibus tuis Deus. Agmen enim gloriosum erga passionem meam subsistens prospicio a dextris et sinistris glorificantes Angelos Deitatem tuam, et contradicentes contrariæ virtuti ferarum immanium, et rugitum earum in corpeptionem Alexandri; mansuetos mores ferarum translatos, quos pro cognitione veritatis tu obturas, ob multimodam et decipientem gloriam eorum qui te oderunt. Non me communicare cum eis permittas, ut in pœnali agone me existentem integram sospitem conserves in tua misericordia Deus meus.

41 Et hæc dicens Imperatori ait: Vide Imperator, qui mihi intulisti pœnarum et ferarum virtutem, quia Christus qui fecit caelum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, voluntate Patris victoriosissimus est. Ipsi enim soli omnia subjiciuntur. Alexander dixit: Quomodo ergo furor leonum subjecit se tibi? Sancta Virgo dixit: Non habeas in incertum veritatem, sed dilige Christum, qui et Apollinem tuum in pulverem redegit, et Artemidem seductricem tuam interemit. Cognosce Christum, qui Angelis præcepit, desertam et contritam Artemidem cum habitante in ea in favillam a fundo mancipari. Cognosce Deum, qui illuminavit priores tenebras, et convertit errantes, et leonem pacificantem, et pro cognitione tui erroris, et conversione tuæ feritatis mitiorem naturam leonis ostendit.

42 Imperator autem videns leonem mansuetos modos et reverentiam amoris erga Sanctam esse facientem, et alacrem Christi famulam in tormentis omnibus constanter existere, dixit ad eam: Humilia temetipsam moribus, et confitere g Deo; ipse est etenim qui te adjuvat. Sancta Virgo dixit: Quem valde diligis Apollinem, qui animam tuam in perditionem deposuit, non adjuvit, neque Artemidem ex omni nequitia ejus eripuit: et quomodo me potest adjuvare aliquid?

In nomine Domini mei Jesu Christi, et per agonem meum, et martyrium meum, ad nihilum redacti sunt. Imperator vero leonem remitti jussit in caveam. Sonum fecit aliquem venator, et leo surgens impetum fecit, et cepit Eumenium parentem Imperatoris, et interfecit eum. Et omnes clamaverunt voce magna dicentes: Salva Imperator, quam Deus et feræ miserantur, et absolve per quam et Dii perierunt; per quam Deus, qui in caelis est, manifestavit qui habitabat in idolis dæmones, quos et effugavit. Imperator vero dixit: Nomina Martina Dia Deum, et absolveris. Beata Virgo Martina dixit: Ego Christum Deum confiteor, qui dat mihi potestatem, et illis qui confitentur eum, destruere mendaces Deos. Hunc autem, quem tu dicis, Dia confiteor esse h æreum, et in ipso habitare dæmonem malefactorem, neque audientem, neque videntem, quem per orationem fidelissime confido similem effici Apollini. Memoro enim dicere Christum per Apostolum Paulum in Spiritu sancto: Lex enim subintravit ut ingrediens abundet peccatum; ut enim abundavit iniquitas, superabundabit gratia. Lex introivit Imperatoris, quam facio. Annuntiaverunt Prophete et prædicaverunt Apostoli legem Christi; in te autem superabundavit peccatum, per malignam tuam impietatem æterno interitu temetipsum obligans; tuo vero peccato malæque conversationi superabundabit gratia Christi, ut dissipet tuum sacrificium malignum, quo convertantur homines a viis vestris, et patris tui diaboli.

43 Tunc Alexander iratus jussit Sanctam in carcerem retrudi. Impulsa autem gratia Christi ambulabat dicens: Diligam tabernacula sua Domine: desiderat anima mea, et adhesit ad te Deus viventem in secula. Custodi me a laqueo quem statuerunt mihi, et ab scandalis operantium iniquitatem. Doce animam meam Domine justificationes mandatorum tuorum, et miserere mei secundum magnam misericordiam tuam. Et introivit in carcerem glorificans Deum. Et erat cum Sanctis triumphans et gaudens, atque festa ei agens per totam noctem, qui eam salvat Christo.

a Ms. S. Max. insipientiam.

b Momb. capillos. c Idem, lampo. d Ms. S. Max. thoro,

e Idem Ms. disanas. Rip. tipsanas. al. pisanas.

f Ms. S. Max. triginta.

g Δεξ Jovem.

h Ms. S. Max. æreum.

## CAPUT VI.

### Ignis aliaque tormenta superata.

Post vero duos dies processit Imperator sacrificium facere, in templum, ubi erant duodecim idola; et præcepit adduci Sanctam. Quæ venit splendida sicut sol. Et dixit ad eam: Invoca Δεξ Deum, ut salveris. Sancta vero dixit: Ego nomino eum idolum spurcum et immundum: fac ergo quod vis; me enim non inclinas pro eo quod mecum est Dominus meus Christus. Tunc præcepit eam suspendi, et unguis radi. Attræctata vero dicebat: Lætificasti me Domine in voluntate tua, et in opera manuum tuarum exultabo. Nota fecisti ancillæ tuæ mirabilia tua: justitia tua justitia in æternum: judicia tua lumen verum, et æternum.

43 Et ingressæ sunt incisiones usque ad ossa ejus. Clamabat autem præco dicens: Confitere Martina Δεξ Deum, et salva eris. Illa vero dicebat: Christiana sum, et Christum confiteor. Amplius vero cruciabatur eam. Ipsa vero dicebat: Lux Christi orta est justis, et rectis corde lætitia. Indoluerunt omnes qui eam cruciabatur, et ossa ipsorum usque in medullas, et dixerunt ad Imperatorem: Precamur te, Imperator, libera nos de pœnis istis, Angeli enim Dei cruciant nos. Et dissoluti sunt ab humeris carnifices.

46 Alexander autem iratus præcepit eam igni tradi, In ignem con-

*Leo Eumenium interfecit.*

*Explosis tyranni hortationibus.*

h

*Rom. 5. v. 20.*

*reducitur in carcerem.*

*Psal. 140. 9*

*Martina iterum raditur unguis.*

*Torquentes eam Dei virtute cruciantur.*

*In ignem con-*

et consumi. Ministri vero faciebant quæ jussa sunt, et incenderunt ignem copiosum, et jactaverunt eam in medium; quæ clamavit voce magna et dixit: Deus qui de cælo in terram prospexisti, et dedisti Filium tuum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum, adjuva me humilem; justitia enim de cælo prospexit, et veritas de terra orta est. Et dixit Imperatori: Audi Imperator: didici sacras literas, quæ instruxerunt animam meam, quæ dicunt mihi per Apostolicam vocem, omnia sufferre, tribulationes et angustias, supplicia et necessitates; et per hæc habere sublimissimam fidem, per quam cognoscitur Christus Deus, spes Christianorum, per quam quidem cognitus est Deus retributor ab his, qui nomen suum invocant. Caritas enim crescit multiplicans mandata; et qui patitur pro nomine Christi coronatur. Imperator autem valde tristis erat, quia vincebat Beata. Et mox pluvia facta est magna, et sonitus venti, et dispersa est flamma, et incendit qui circumstabant omnes.

qui mox dissipatur:

47 Pestilens vero et inconstans Alexander maleficiis multis deputabat mirabilia Dei; et præcepit comam capitis ejus radi: dicebat enim; quia in capillis ejus jacent maleficia ipsius, quia victoriam per ipsos sperat facere. Et fecerunt ministri quæ præcepta sunt; et raserunt caput ejus. Dicit ei Imperator: Quid est Martina quod habes facere? Ecce victa est magia tua, confide magno Deo a Dei et humiliare ei. Illa dixit: Scriptum est in Apostolo: Mulier si habuerit comam capitis, gloria ejus est; tu autem gloriam, quam Deus dedit in mundum, in propria ejus factura amputasti; auferet Deus regnum tuum a te presente te, et a gloria Dei persequeris, et in dolore nimio confusione indutus mortem expectabis.

raditur caput ejus:

a  
1. Cor. ii. v. 15.

prædicat mortem Imperatoris:

48 Et jussit eam ambulare in templum, in quo erat  $\zeta\epsilon\upsilon$ ; et includi eam. Ingressa autem ea, clausit Imperator janua templi, et signavit annulo suo, et regressus est in palatium suum. Sancta vero erat glorificans Deum per totam noctem et diem. Omni autem die Imperator et Sacerdotes ingrediebantur in templum, et minime ingrediebantur ad illam, quia audiebantur voces multorum sanctorum Angelorum: et Imperator dicebat ad eos qui cum ipso erant: Magnus Deus  $\zeta\epsilon\upsilon$ ; omnes Deos congregavit, quatenus instruant et moneant Martinam. Tertia autem die taurorum immolationem præcepit fieri, et instructam confessionem deorum. Turbæ autem aperientes viderunt Beatam sedentem in sede, et cum ea existentem chorum, quorum gratia pulchritudinis enarrari non potest, et incensorem magnum odorem; Dia autem cecidisset, et in pulverem redactum esse. Stupefactus autem Imperator in tanta exultatione S. Martine, dixit ad eam: Ubi est Deus  $\zeta\epsilon\upsilon$ ? Sancta Martina dixit: Rationem fecit Christo de Apolline et Artemide, et non dixit veritatem; et tradidit eum angelis tartaricis, et comminuerunt eum sicut Apollinem. Et tuum imperium, quod cum magna confusione indutus es, postponens instituit.

includitur templo Jovis per triduum.

Adsunt ei Angeli.

Jupiter corruit et constringitur.

a Nomb. Jovi. al. Dian.

## CAPUT VII.

### Martine et tyranni dispar obitus.

Martina morti addicitur: Tunc vero Imperator iratus jussit eam duci foras civitatem, et gladio caput ejus amputari. Sancta autem Martyr gaudens in exitu laboriosi hujus seculi, oravit dicens: Gratias ago tibi Domine Deus, qui Sanctorum choros confirmasti; et magnum et gloriosum et terribile nomen Deitatis tuæ adoro, qui manifeste tenebrosorum inimicum dispersisti, et insensatos et immobiles seductionis eorum demones in pulverem redegeisti; qui glorioso intellectu ancillam tuam in perfectione confessionis tuæ instituisti; qui

mirabilem gratiam Patris tui et Dei nostri, Domine Jesu Christe, donasti nobis; qui S. Job probans per nequissimum diabolum, non invenisti in eo malitiam, cui et contestificans fuisti; tu ergo Salvator, qui beatum Tobiam castigasti, et pro ea quam in te habuit, irreprehensibilem dilectionem, pietate tua misertus es vitæ ejus; qui manifestasti caliginis tenebrarum, et veritatem declarasti; qui destruxisti medium parietem, temetipsum ostendens in opere caritatis; qui mortificasti tenebras, et destruxisti dolores perditionis; qui redegeisti quæ de terra sunt in terram, et fecisti quæ de cælo sunt esse in cælis; qui esuristi et passus es, et crucem sustinuisti pro nobis; qui in profundum descendisti tartarum, ut tua morte nos immortales constitueres; qui illuminasti priores tenebras, Domine Jesu Christe liberator, instrue animam meam ad dulcedinem viscerum misericordiæ tuæ, et connumera me cum fidelibus tuis, qui tibi fideliter placuerunt, quia tu es qui electionem fecisti Sanctorum. Te invoco Domine Jesu Christe liberator omnium, et te adoro, et te deprecor, et tibi supplico, qui me liberasti de multis malis, quæ mihi ostensa sunt: lumen verum in lumine vero tuæ Deitatis, salva me cælestis Domine Jesu Christe, apud quem non est personarum acceptio: perfectam in tui nominis confessione jube me suscipi in tuam gloriam, ut splendide induta effugiam malum quod circumdata sum. Redde vero maligno Alexandro, sicut operatus est in innocentibus, et in tua ancilla: afflige vero cor ejus incredulum, et obdura lapideum ejus spiritum, ad correptionem eorum qui contemnunt tuam magnitudinem. Ego enim etsi pauperula sum, et peccatrix, rogo me inveniri mundam apud sanctam tuam pietatem; quia agonizavi pro veritate tua, et Filii tui Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in secula seculorum, Amen.

Ex mss.

50 Et post hæc dixit carnificibus: In quo directi estis, complete jussa vobis. Et vitam finivit per gladium. Et vox de cælo facta est: Quæ certasti pro nomine meo Martina, ingrediere cum omnibus Sanctis confessionem complens in regno cælorum, et hodie mecum eris in paradiso: latere cum patribus tuis. Et facta hæc voce ceciderunt in faciem suam, et mortui sunt.

capite plectitur voce cælesti subsecuta,

extincti stictoribus:

51 Tunc venit Episcopus a Rythorius, et omne Sacerdotium Romanum, et adduxerunt sanctum corpus ejus cum canticis et hymnis spiritalibus in sextam regionem, et posuerunt in b onychinum larnacem, glorificantes et laudantes omnipotentem Deum qui in cælis est, in horto qui vocatur Mirabilis; erat enim c pulcherrimus locus.

a

b

sepelitur.

c

d

52 d Imperator autem Alexander percussus est dolore cordis eadem die, et sicut rabidus canis comedeat suas carnes, et dicebat gemens et tremens; Miserere mei Deus Christianorum, quia transgressus sum præcepta tua Christe, et exacerbavi te, et nomen tuum persecutus sum, et ancillam tuam gratis poxavi. Juste a te crucior; sicut feci retribuisti mihi. Et exspiravit cum supplicio multo, et discerptus et dilaniatus. Et vox de cælo facta est: Ingredere Alexander in clibanum gehennæ, vade in tenebras exteriores; tibi enim præparata est tenebrosa pœna, ad quam damnatus es. Factus est autem terræmotus magnus, et crediderunt Deo in eadem die, qui erant in urbe Roma pro voce, quæ facta est de cælo, animæ duo millia triginta. Et post dies e octo passionis ejus regnavit f Maximinus Cæsar, et suscepit eum omnis Romanus Senatus. Completum est autem martyrium S. Martine Kalendis Januariis. Honorantes autem hujus Sanctæ fidem et passionem, oremus fratres, ut mereamur cum omnibus Sanctis fieri consortes, et gratiam invenire apud Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria, cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, in secula seculorum, Amen.

Tyrannus tristitia cruciatur:

dire moritur, cum terræmotu.

e

f



EX ITALICO  
MARS.  
HONORATI.

S. Martinæ  
corpus ab  
aquilis custo-  
ditum,  
splenditum,

post in Urbem  
translatum.

Mors Alexan-  
dri Imp.

S. Martinæ  
reliquia in-  
venta 25 Oc-  
tob. 1634.

Franciscus  
Barberinus  
Cardinalis ec-  
clesiæ S.  
Martinæ Pro-  
tector.

a Al. Ritorius, al. Rithorius. In Ms. Ripat. deest nomen. Hæc paulo aliter narrat Marsilius Honoratus ex antiquis bibliothecæ Vaticanæ monumentis, in hunc fere modum: Jacuit S. Martinæ aliquot diebus insepultum corpus, donec admonitus a Christiano quopiam Ritorius Episcopus, qui metu persecutionis in exi-  
teris latebat, cum eodem Christiano illuc venit, reperitque sa-  
crum corpus a duabus aquilis custodiri, una ad caput altera ad  
pedes excubante, ne quid alicunde damni pateretur. Argumento  
id fuit quanti apud Deum meriti esset Virgo invicta, quam singu-  
lari hoc honore dignabatur. Erat vero corpus Virginis adeo  
speciosum talique splendore conspicuum, ut magnum intuenti-  
bus solatium afferret. Clam illud sepeliere, Dei in Virgine sua  
triumphum laudibus celebrantes. Erecta deinde isthic a Chri-  
stianis est ædes, Martinæ honori sacra, deinceps fideliū devo-  
tione illustris: quippe cuius titulo initiati Sacerdotes reperiu-  
ntur, qui sacra isthic decenter procurarent. Aliquanto post  
S. Antero Pape mandatum divinitus, ut inde pretiosum hunc  
thesaurum tolleret, atque in Urbem ad locum a Deo common-  
stratum transferret. Abiit sanctus Pontifex cum Christianis  
aliquot ad locum in quo prius conditum erat Virginis corpus;  
arpreptoque ligone suis ipse manibus effodere terram cœpit,  
ceteris opus prosequentibus. Reperere tandem defossum the-  
saurum, unaque gloriosorum Martyrum Concordiæ et Epiphaniæ  
isthic quoque tumulata corpora: suntque simul Romam depor-  
tata atque in horto quodam sepulta, ipso loco ubi nuperrime  
inventa sunt. Hæc ille. De S. Antero, a quo in Urbem translatus  
S. Martinæ reliquias scribit Honoratus, ægemus III Januarii. Qui  
hi sint Concordius et Epiphanius Martyres, necdum comperimus.

b Id est, urnam ex alabastris, est enim ἀραξ urna, capsula,  
scrinium, ἀραξ vero idem significat quandoque quod ἀλαβαστρῖνος.

c Ms. S. Mac. locus vernans sicut paradisus.

d Repugnant huic narrationi qui Alexandri res gestas scri-  
psere auctores Ethnici. Sed nec ipsi inter se consentiunt, nam alii  
occisum tradunt Moguntiaci, alii in Sicilia, sive Sicilia vico, dum  
adversus Germanos Galliam infestantes celerime proficisceretur;  
cum tamen eum vicum alii in Gallia, alii in Britannia locent:  
alii denique a Germano scurra, alii a tironibus incitante Maxi-  
mino interfectum scribunt: ut videantur mortis genus dissimulare  
voluisse. Quamquam potuit perpetrata cæde Virginis corrip-  
tæ morore, ut hic dicitur, dein nuntiata Germanorum in Gallias  
irruptione, magnis itineribus, ut scribit Eius Lampridius, eo  
conferre, et, ut erat suspiciosissimus, (quod idem testatur) do-  
lore crescente, demum trucidari a suis, subsecutus eodem tempore,  
etiam in Urbe, que hic narrantur portentis.

e forte, sexaginta octo.

f Imperare cepit Maximinus mense Martio, anno Christi 233,  
imperavitque triennio et paucis diebus, ut Eutropius scribit.

## INVENTIO S. MARTINÆ

Ex narratione Italica MARSILII HONORATI  
Presbyteri Congregat. Orator.

Sanctæ Martinæ Virginis ac Martyris repertum  
23 Octobris die anni MDCXXXIV. Romæ est cor-  
pus, in crypta, sive, ut vocant, Confessione  
ecclesiæ ei olim dicatæ. Erat ea crypta vetu-  
state jam prope collapsa: ideoque Petro Berettino  
Cortonensi, pictorum Academiæ Præfecto, publica  
ejusdem Academiæ auctoritate tributa, eo jure ac  
modo, quo transscribi certis hominibus ac fami-  
liis ecclesiarum sacella consuevere; ea tamen lege  
ut illam dotare, instaurare, atque ornare qua libitum  
esset ratione teneretur. Cum igitur eam ad formam  
quæ nunc cernitur redegit, jamque curaret sibi  
isthic sepulchrum statui, ubi ad decem palmos ver-  
sus altare est humus effossa, vetustus detectus pa-  
ries est, eoque perforato arca intus reperta. Res  
illico ad Franciscum Barberinum Cardinalem Ur-  
bani VIII Pontificis Maximi nepotem, illius ecclesiæ  
Protectorem delata est: qui mox id jussit Cardinali  
Ginetto Pontificis Vicario nuntiari.

2 Missi ab his Antonius Tornielus Vicesgerens,  
Joannes Severanus Sanseverinus ex Congregatione  
Oratorii Presbyter, Hieronymus Brunus Firmanus  
Sacerdos, ut inspicerent considerarentque diligenter  
universa, atque ad se referrent. Accurate illi man-  
data executi sunt. Arca erat fictilis longa palmos sex  
ac decem digitos; duos palmos ac duos digitos lata,  
alta palmum ac dimidium, duos digitos crassa, tri-  
bus antiquis cooperta imbricibus, intra duos parietes  
conclusa, atque ita undique humo aggesta et saxis  
constipata, ut nemo omnino suspicari posset, tam  
pretiosum isthic delitescere thesaurum. Quæ obsta-  
cula fecere, ut non nisi ingenti labore ac molimine

educi potuerit. Erat vero arca altari transversim ab  
Occidente in Orientem imposita. Ad ejus principium  
versus Occidentem, caput erat S. Martinæ, arca  
in lancea, longa palmum ac duos digitos, alta digitos  
duos ac semis, non admodum crassa, et jam vetustate  
exesa. Ex verticis commissura erat conjicere mulie-  
bre cranium esse. At lanx illa pluribus erat ossibus  
imposita, quæ perspicue patebat esse cuiuspiam te-  
neræ Virginis, erantque fere quotquot ad humani  
corporis compagem necessaria sunt, aut certe de-  
cantata perpaucis. Inter illa vero ossa plumbea lamina  
reperta est, cui insculpti erant characteres, sed ita  
situ ipso erosi, vix ut legi possent. Sejungebat ossa  
hæc a Sanctorum Concordiæ, Epiphaniæ, et Socii eorum  
corporibus fictilis tabula, atque alia marmorea circi-  
ter palmi magnitudine, in qua hæc visebatur epi-  
graphie:

SS. Concor-  
diæ, Epiphaniæ  
et Socii reper-  
tæ reliquie.

✠ H A R E S C V T C O  
P A S C O R M A R M A T I N E  
V C O C O D I I Z E P I P H A N I I  
C V S O C I O E O R V ✠

Secundum hanc inscriptionem ingenti ossium copia  
erat reliquum arca confertum ac duobus capitibus.  
Re diligenter inspecta, deprehensum est, tria esse  
corpora, duo nimirum integra, ex tertio vero partes  
quasdam capitis ac tibiæ, et pulveris haud parum.  
Hæc sunt corpora Sanctorum, quæ via Ostiensi re-  
perta cum S. Martinæ corpore, translataque in Ur-  
bem, ut ex veteribus Bibliothecæ Vaticanæ MSS. patet.

3 Sub hac arca duo vetustissimi visebantur trans-  
versim ducti parietes, intra quos interceptus locus  
paris arca capax: et multa isthic ossa reperta, sed  
pleraque in minutissimas partes ac prope in pul-  
verem redacta, absque ullo nomine aut inscriptione.  
Erant tamen supra tenues marmoreas tabulas absque  
ulla alia theca collocata.

4 Huic vero fortunatissima rei adfui ego quoque,  
et Franciscus Grillus Romanus Sacerdos, Matthæus  
Bertochius ejus Ecclesiæ Presbyter, Petrus Berettinus  
Cortonensis pictor, Franciscus Mochius Monte-  
roviensis sculptor, Joannes Baptista Soria Roma-  
nus architectus, Alexander Algardi Bononiensis  
sculptor, qui modo Academiæ illius Officialis est,  
alique.

5 Sexto post die iisdem præsentibus, sublatus est  
lapis altaris, apertumque quod in eo erat sepulchrum  
duorum circiter quaquaversum palmorum, undique  
fultum marmore; in eoque duo reperta vasa vitrea  
instar magnarum lampadum, palmum circiter alta,  
ambo tenuibus e plumbo laminis cooperta: supra  
alterum tabula erat parva, e nigro lapide, quatuor  
lata digitos, palmum longa, cui hæc erant incisa:

✠ C O R E V S S M A R T I  
N E V C O C O D I I Z  
C O P O R A S C O C O D I I Z  
P I P H A N I I

in hoc vase reperta sunt quædam ossium frusta cum  
medullarum succo aliquo, adipis: quoque particula  
suo adhuc præditæ candore; in imo vasis materia  
quædam sanguinea et tenera, formam fere referens  
cordis.

6 In altero vase, ejusdem quidem magnitudinis,  
sed absque ulla inscriptione, repertus est pedis dextri  
pecten cum suis articulis, partim adhuc connexis,  
partim

partim divulsis; deerant tamen digitorum articuli. Extra vero vasculum in ipso sepulchri pavimento, reperta sunt aliquot exigua ossa, veli particulae in pulverem redacta, particulae aliquot putrefacti jam ligni, crux parvula e ligno affabre tenuissimo opere elaborata, superne perforata, ut funiculo appensa gestari facile posset, omnis expert cariei.

7 Extracta eae reliquiae omnique diligentia ab illis Sacerdotibus in eadem crypta compositae, ubi etiamnum asservantur: atque ad certiore earum custodiam non solum clave obserata est crypta, sed binis dicatorum Patrum sigillis munita, et diu noctuque summo studio et fide ab iis qui inventioni interfuerant, custodita.

*Visit eas reliquias URBANUS VIII cum Cardinalibus.*

8 Venit eo deinde illasque reliquias visit ac religiose veneratus est Franciscus Barberinus Cardinalis. Ipse quoque URBANUS VIII, Pontifex Maximus sequenti die Martis 28 Novembris, post meridiem, eo venit cum Cardinalibus Torres, S. Onuphrii, Spada, Sacchetti, Pamphilio, Santaerucio, Brancacio, Fran-

cisco Barberino, Burghesio, Ginetto, Caesarino, Don Antonio, multisque aliis utriusque ordinis Proceribus. Curavit Franciscus Barberinus illius ecclesiae Protector et benefactor, ornatum adhiberi, quem tantus merebatur thesaurus. In ara maxima publicae populi venerationi sunt eae reliquiae qua par erat caeremonia ac solemnitate expositae. Ad augendam vero populi pietatem concessit Pontifex plenam indulgentiam reliquias illas pie visitantibus a primis ad secundas usque vespas. Concurrit igitur ingens isthuc populi multitudo.

EX VARIIS.

*Indulgentias concedit.*

9 *Hactenus Honoratus, qui deinde S. Martinæ Acta Italice edidit, usus præcipue Mombratio et variis MSS. bibliothecarum Vaticanæ et Vallicellanae, addiditque eruditae annotationes, et historiam inventionis. Alexander Donatus noster lib. 4, de urbe Roma, edito an. 1639, cap. 12 testatur novum S. Martinæ templum a Francisco Cardinale Barberino ædificari, a URBANO VIII, fronte Tiburtini lapidis exornari.*

## DE SANCTIS MARTYRIBUS BONONIENSIBUS

### CAJO, JACTO, HERACLO.

1 JANU.

**H**aud vulgo hi noti Martyres: memorantur in MS. Martyrologio S. Hieronymi his verbis: In Bononia Cai, Jacti, Heracli. Nec suspicetur quis eos esse qui IV Januarii coluntur, Hermetem, Aggeum, Caium; nam et hi in eodem MS. Martyrologio pridie Non. referuntur.

## DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

### VICTORE, FELICE, NARCISSO, ARGYRO, ET SOCIIS.

1 JANU.

**H**os exhibuit idem S. Hieronymi MS. Martyrologium his verbis: In Africa, Victoris, Felicis, Narcissi, et Argryri, et aliorum IV.

## DE SANCTIS MARTYRIBUS

### PRIMIANO, SATURNINO, ALIO SATURNINO, VICTORE, HONORATO, LEUCIO, HERMETE.

1 JANU.

**H**os quoque, haud alibi observatos, accepimus ex eodem MS. Martyrologio S. Hieronymi, in quo isthaec habentur: Papa, Primiani, Saturnini. Item Saturnini, Victoris, Honorati, Leuci, Hermetis. Illud Papa pro Papia positum sit, ab eo qui Martyrologium illud amplificavit, an viri nomen significet, haud statuimus.

